

7. Ходанич П. Творчість Івана Чендея у контексті прози Закарпаття другої половини ХХ століття / Петро Ходанич // Сучасні проблеми мовознавства літературознавства. Вип. 11: Творчість Івана Чендея в загальноукраїнському літературному контексті. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2007. С. 175–180.

8. Хорошков М. Проза Івана Чендея в контексті морально-етичних пошуків літератури другої половини ХХ століття / Микола Хорошков // Науковий вісник Ужгородського університету : зб. наук. праць. Серія: Філологія; Соціальні комунікації. Вип. 28. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2012. С. 166–168.

ДЖЕРЕЛА

1. Чендей Іван. Птахи полишають гнізда... : повісті, роман / І. М. Чендей; ред. О. П. Логвиненко; худож. М. М. Томчаний. Ужгород : Карпати, 1984. 596 с.

Аліна Корж

Наук. керівник – к. філол. н., доц. Ткаченко В. І.

НАЦІОНАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНУ ЛІНИ КОСТЕНКО «ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО»

Анотація. У статті проаналізовано основні проблеми національного характеру, які порушені в романі «Записки українського самашедшого» Ліни Костенко.

Ключові слова: проблематика, нація, національний, Україна, держава.

Annotation. The article analyzes the main problem of a national nature raised in Lina Kostenko's novel «Notes of a Ukrainian Madman»

Keywords: problem, nation, national, Ukraine, state.

Перший прозовий твір Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» викликав значний резонанс та неоднозначні реакції у читачів та літературних критиків. Це зумовлено низкою чинників, з-поміж яких велику роль відіграла гранична відвертість авторки у відтворенні реальних історичних фактів та політичних подій України

з початку 2000-х років. Проблеми сучасності, які порушувала письменниця в романі, передусім національні, тривалий час вважали невідповідними для художнього відтворення, що зумовив перехідний етап розвитку письменства: від тривалих заборон та переслідувань до повної творчої свободи.

Погляди на осмислення «Записок...» Ліни Костенко виявились кардинально відмінними: від схвалення та захоплення новим романом до неприйняття та заперечення будь-якої художньої цінності. До вивчення проблематики роману, зокрема національної специфіки, звертались К. Чулкова [Чулкова: 2019] та Т. Чонка [Чонка: 2021]. Неоднозначність літературно-критичної думки щодо аналізованого роману, відсутність вичерпної кількості наукових праць, присвячених вивченню проблематики твору, зумовлює актуальність пропонованої розвідки.

У романі Ліни Костенко головний герой з ретроспективного погляду осмислює помилки, допущені в процесі розвитку молодого держави, які спровокували за собою різні жахливі події в Україні, ситуації у вигляді масових протестів, хаосу тощо. З огляду на це, провідною є проблема бездержавності. Дослідники О. Кучеренко та С. Цікавий справедливо діагностували її як політичну хворобу, яка засвідчила «брак держави як колективно-національного прихистку, дому, політичної націотворчої системи» [Кучеренко, Цікавий 2012: 97]. Попри те, що українська держава існує, вона становить політичний міф, задокументовану дійсність, яка не має нічого спільного із національною державністю, яку прагнули українці. Тому головний герой, втілюючи думку соціуму, називає країну не своєю («нам же її підмінили»), тією, що знаходиться в стані внутрішньої окупації від зовнішніх поневолювачів. Промовистою з цього приводу є цитата: «Для чого їй (Україні), цікаво, була Незалежність? Щоб потрапити у нову залежність вже не лише від чужих надлюк, а й від своїх власних негідників?» (Л. Костенко, с. 177).

Особливого значення у романі набуває проблема нації та усього національного. Іронію, скептицизм, а також метафоризацію вбачають дослідники у зображенні Ліною Костенко «хвороб української нації» [Косарева 2012: 79]. Завдяки таким художнім засобам письменниця намагається звернути увагу на проблему мерехтливо-філістерського байдужого існування людей до власної історії, культури, мови, низького рівня освіти, економічних стрибків, суспільно-політичних подій, що відбуваються в країні, наклепів, убивств тощо: «Іноді мені

українці здаються таким великим гарним птахом, який сидить собі й не знає, що робиться на сусідньому дереві, який любить собі поспати, сховавши голову під крило» (Л. Костенко, с. 156). Художньо метафоризуючи оповідь, авторка натякає про велику загрозу для української ідентичності та застерігає від денаціоналізації свідомості: «...М'язи розслабилися, душа угрілась, – прокинувся, а дерево під ним спилюють, гніздо впало, пташенята порозлітались хто куди, сидять на інших деревах і цвірінькають уже по-іншому. Нація навіть не косноязыка. Нація недорікувата. Я розумію, все має свої історичні корені. Часом їх хочеться висмикнути» (Л. Костенко, с. 156). Такі нагальні проблеми українців як мовне питання, шанобливе ставлення до культурної ідентичності, літературних доробків свого народу, патріотизм, активна громадська участь у становленні своєї держави та інші аспекти матимуть своє реальне виявлення тільки після трансформацій у свідомості людей, жодні закони та порядки не матимуть значного впливу поки зміни не відбудуться на рівні свідомості. Саме таке рішення національної проблеми українців вбачаємо у художньому авторському задумі письменниці.

Наступна внутрішня суспільно-політична проблема України, яка продовжує проблему нації – це питання мови. Ліна Костенко актуалізує проблему неповаги до української мови, а також безвідповідальності з боку держави щодо цього питання: «На Майдані відкрили Монумент Незалежності.... Лопотіли гетьмани на плакетках. Сосюра просив з того світу: «Любіть Україну!» Публіка ходила, тусувалася, всуціль російськомовна....» (Л. Костенко, с. 170). Письменниця апелює до того, що проблема мови важлива як на державному рівні, так і на рівні свідомості українського суспільства задля викорінення комплексу меншовартості мови. Промовистою цитатою щодо цього вважаємо тезу самого оповідача твору: «В Третє тисячоліття українці в'їхали з тим самим возом проблем – з набором дрімучих стереотипів, з комплексом мениовартості» (Л. Костенко, с. 116).

Окрім мовного питання, письменниця порушує також проблему культури та літератури, що є важливим складником нації. Зокрема культурне надбання перестає бути об'єктом зацікавлення та представляти цінність: «Пішли на виставку сучасного авангарду... Найбільше вразила «Марія № 142». Пронумерована Марія вже щось... Ми всі пронумеровані. (Л. Костенко, с. 287). Головний герой переживає неспокій з приводу знецінення української культури, перспективою її мистецького невизнання. Важливим елементом

роману є осмислення оповідачем сучасного антимистецтва, що стосуються нігілістичних та антилітературних сучасних течій: *«Це ж треба так скористатися свободою, щоб напродукувати стільки сміття! Потрібен якийсь літературознавчий Фройд, щоб поставив діагноз цій шизофренічній продукції. Література зробилася, як блошиний ринок – хто що має, несе на продаж»* (Л. Костенко, с. 106). Ліна Костенко натякає, що саме народ сприяв розвитку такої літератури і наводить промовисту тезу, що із загибелі культури починається загибель усієї нації: *«Коли починається смерть культури, настає культура смерті»* (Л. Костенко, с. 160). Цим висловом письменниця з ретроспективного погляду зробила влучне застереження для українців з приводу важливості збереження культури як складника ідентичності нації.

Своїм романом Ліна Костенко прагнула «розбудити» націю від сну, показати жорстоку реальну дійсність та деградацію людей, попередити можливі помилки, сформувати душевний катарсис. Відповідно в наукових студіях цікавою є думка щодо наявності у творі проблеми екології душі як потреби духовного очищення та осмислення способу життя людини: *«Душу наче хто виїв зсередини – порожньо і саднить»* (Л. Костенко, с. 147), *«Людам не те що позакладало вуха – людям позакладало душі»* (Л. Костенко, с. 222). Це поняття знаменує у творі передусім національну відчуженість від свого: від рідної мови, історії, культури, що призводить до деградації душі [Кучеренко, Цікавий 2012: с. 95]. Тому письменниця акцентує увагу на тому, що люди втратили своє душевне єство, яке мало би боліти від горя і нещастя середовища, в якому вони існують: *«Нема України в душах. Люди зробилися злі, наче їм щось пороблено. Живуть на рефlekсах роздратування»* (Л. Костенко, с. 222). Натомість люди схильні до того, щоб тікати від проблем, вдаватись до залежностей, заглиблюватись в релігію, містику, щоб заповнити свою духовну порожнечу.

Отже, роман Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» є виключно оригінальним, композиційно складним художнім доробком письменниці, який представляє історичну, культурну цінність нашої держави, оскільки порушує велику кількість проблем національного характеру, що залишаються також актуальними сьогодні. На основі художнього зображення національної проблематики країни, письменниця застерігає українців від можливих

негативних наслідків розвитку країни, найбільший з яких полягає у денаціоналізації свідомості.

Перспективи подальших вивчень полягають у деталізованому аналізі кожної з виокремлених проблем твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Косарева Г. Метафори міленіуму в романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія. Філологія. Літературознавство*. Київ, 2012. Вип. 180. Т. 192. С. 77–81.
2. Кучеренко Ю., Цікавий С. Осмислення екології душі у романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. Донецьк, 2012. Т. 1. Вип. 4. С. 94–97.
3. Чонка Т. Глобальні проблеми Людства й українського суспільства у романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». *The 6 th International scientific and practical conference – Results of modern scientific research and development. Barca Academy Publishing*. Madrid, Spain. 2021. С. 393 – 400.
4. Чулкова К. Проблематика роману Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» : наук. кер. Л. Д. Чикур; ОНУ ім. І. І. Мечникова, Філол. ф-т, каф. укр. літ. Одеса, 2019. 52 с.

ДЖЕРЕЛА

Костенко Л. Записки українського самашедшого. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МАГА, 2011. 416 с.

Людмила Мазуренко
Наук. керівник – к.філол.н., доц. Крупка В. П.

ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНІ АСПЕКТИ ПОВІСТІ «ЧОРНЕ СОНЦЕ» ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

Анотація. У статті окреслено корпус проблемно-тематичних аспектів повісті «Чорне Сонце» Василя Шкляра. Розкриття проблем і мотивів (вибору, безстрашності, побратимства, страху, бідності армії, несправедливості тощо) у повісті увиразнено прийомami